

Les infermeres i les voluntats anticipades

**Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers de
Barcelona**

Comissió Deontològica

Barcelona, novembre de 2021

COL·LEGI OFICIAL
INFERMERES I INFERMERS
BARCELONA

© Col·legi Oficial d'Infermeres i Infermers de Barcelona

Membres de la Comissió Deontològica en el moment de l'elaboració del document:
Ester Busquets Alibés, Montserrat Busquets Surribas, Núria Cuxart Ainaud, Maria Gasull Vilella,
Joan Lizarralde Banti, Mercè Muñoz Gimeno, Isabel Pera Fàbregas i Carme Royo Castellón.

Membres de la Comissió Deontològica en el moment de la seva revisió, novembre 2021:
Paola Galbany Estragués, Francisca Pavón Rodríguez, Isabel Pera Fàbregas, Margarita García
de Vicuña Muñoz de la Nava, Mónica Jimenez Pancorbo, Montserrat Venturas Nieto, Gerard
Colomar

Les infermeres i les voluntats anticipades

Introducció

El reconeixement de l'autonomia moral de la persona en l'àmbit de la salut i l'atenció sanitària ha propiciat la crisi del paternalisme. És important recordar que es tendeix a accentuar el paternalisme quan es tracta de prendre decisions sobre el final de la vida.

El trencament d'aquest model, que durant segles ha guiat els professionals sanitaris i familiars, ha obligat, sobretot els primers, a canviar de paradigma i respectar la voluntat de les persones de les quals es té cura.

Les voluntats anticipades signifiquen un pas més en el desig d'involucrar la persona en la presa de decisions clíniques. Davant de la possibilitat de perdre la capacitat per decidir, les voluntats anticipades són un instrument molt útil perquè la persona expressi prèviament els desitjos que vol que es tinguin en compte si arriba un moment en què no es pugui manifestar per si mateixa.

Cal destacar que avui, en les societats industrialitzades contemporànies, un 80 % de les persones que moren ho fan als hospitals i, d'aquestes persones, almenys un 70 % han passat per un període més o menys llarg d'incapacitat per poder prendre decisions per si mateixes¹. Per altra banda, l'increment de l'esperança de vida fa que moltes persones visquin en situació de cronicitat i puguin tenir temps per pensar com voldrien viure el final de la seva vida.

Tot i que els documents de voluntats anticipades han estat regulats legalment, tant a nivell autonòmic com estatal, és important que les infermeres, juntament amb la resta de professionals de la salut, creïn consciència de la importància de disposar d'un document de voluntats anticipades i es comprometin a ajudar les persones tant en la seva redacció com en el seu registre posterior.

Definicions²

Voluntats anticipades. Les voluntats anticipades són declaracions orals o, preferiblement, escrites, dirigides al personal sanitari i a altres persones significatives, realitzades per una persona –anomenada “atorgant”–, capacitada per prendre decisions sobre les cures de la seva salut, amb la intenció que es compleixin quan perdi aquesta capacitat per poder decidir sobre si mateixa i les cures que vol rebre³.

Document de Voluntats Anticipades (DVA). És el document, adreçat al metge responsable, en el qual una persona major d'edat, amb capacitat suficient i de manera

lliure, expressa les instruccions a tenir en compte quan es trobi en una situació en què les circumstàncies que concorrin no li permetin expressar personalment la seva voluntat. En aquest document, la persona pot també designar un representant, que és l'interlocutor vàlid i necessari amb el metge o l'equip sanitari, perquè la substitueixi en cas que no pugui expressar la seva voluntat per ella mateixa.

Aspectes ètics

El respecte i la promoció de l'autonomia de la persona en l'àmbit de la salut i l'atenció sanitària per a les infermeres, seguint els postulats de la infermeria moderna, vol dir tenir cura treballant des del respecte a la voluntat de la persona i actuar fent el que ella faria si pogués.

En aquest mateix sentit, la deontologia professional recorda que s'ha de potenciar que la persona prengui part activa en el seu procés i es respecti la seva voluntat. Amb l'objectiu que la persona pugui exercir la seva autonomia, entenent aquesta com "la capacitat de deliberar sobre els seus objectius personals i actuar sota la direcció d'aquesta deliberació"⁴, cal que la persona rebi informació comprensible i adequada: "les infermeres i altres professionals de la salut han de col·laborar amb tots els interessats per aconseguir que els pacients i el públic tinguin accés a una informació adequada sobre la salut i els serveis de salut"⁵.

El *Codi d'Ètica per a les infermeres* del Consell Internacional de les Infermeres⁶ (CIE), de l'any 2021, ens diu que "les infermeres sempre han reconegut quatre responsabilitats fonamentals de la professió infermera: promoure la salut, prevenir la malaltia, restaurar la salut i alleugerir el patiment, a més de promoure una mort digna".

Per la seva banda el *Codi d'Ètica de les infermeres i infermers de Catalunya*⁷ de l'any 2013 indica:

"Final de la vida

29. La infermera té la responsabilitat de participar en la presa de decisions clíniques sobre el final de la vida amb l'equip de salut i la persona atesa o amb la família i/o persones significatives quan la persona atesa no pot decidir o així ho desitja. És especialment important que aportï la seva valoració professional davant les decisions relacionades amb l'adequació i/o limitació de l'esforç terapèutic, el rebuig al tractament i la sedació.

30. La infermera vetlla, en el marc de la legislació vigent, perquè es respecti la planificació anticipada de decisions sanitàries o les voluntats anticipades, en el cas que la persona atesa així ho hagi expressat i/o disposat.

Informació i consentiment informat

40. La infermera promou la planificació anticipada de les decisions sanitàries i/o de les voluntats anticipades i vetlla perquè es respectin, en el marc de la legislació

vigent.

Un dels principals problemes que es plantegen en el camp de la salut i l'atenció sanitària és quan una persona perd la capacitat per a decidir per ella mateixa. Quan concorri aquesta situació la persona haurà de tenir la garantia que els qui prenen decisions en nom seu ho faran tenint en compte les preferències, desigs, interessos, entre d'altres elements, que han guiat la seva vida, i que no serà sotmesa a cures i/o tractaments que ella no hauria consentit si s'hagués pogut manifestar.”

Al seu article 9, el *Conveni d'Oviedo* desenvolupa ja en un primer moment, el 1997, a nivell legal, les voluntats anticipades⁸: “Voluntat manifestada amb anterioritat. Si un pacient no està en condicions d'expressar la seva voluntat quan s'hagi de sotmetre a una intervenció mèdica, es tindrà en compte la que hagués manifestat amb anterioritat.”

Les voluntats anticipades i el document que les recull constitueixen un marc i un punt de partida tant per facilitar una comunicació que ajudi les persones a expressar-se lliurement en matèria de cures, tractaments i mesures de suport vital i la possibilitat de refusar-les, com per ajudar i donar seguretat a les persones vinculades implicades en la presa de decisions. Per això, s'ha de tenir en compte que les voluntats anticipades no són una substitució del diàleg, ans al contrari, l'elaboració d'un document de voluntats anticipades s'ha d'acompanyar d'un procés d'informació i comunicació –en el qual la infermera està convidada a participar– que ajudi la persona a deixar constància clara i fefaent de les seves preferències. Aquest text permetrà els professionals i les persones vinculades saber com actuar quan la persona afectada no pugui manifestar la seva voluntat.

Aspectes legals

Les directrius del Conveni d'Oviedo en matèria de voluntats anticipades s'han materialitzat tant en la legislació catalana com en l'espanyola.

Llei 21/2000 sobre els drets d'informació concernent la salut i l'autonomia del pacient i la documentació clínica⁹:

Article 8. Les voluntats anticipades. El DVA s'ha de formalitzar davant de notari o davant de tres testimonis majors d'edat i amb plena capacitat d'obrar, dels quals dos, com a mínim, no poden tenir relació de parentiu fins al segon grau ni estar vinculats per relació patrimonial amb l'atorgant.

No es poden tenir en compte voluntats anticipades que incorporin previsions contràries a l'ordenament jurídic o a la bona pràctica clínica, o bé que no es corresponguin exactament amb el supòsit de fet que el subjecte ha previst a l'hora d'emetre-les.

Llei 41/2002 bàsica reguladora de l'autonomia del pacient i de drets i obligacions en matèria d'informació i documentació clínica¹⁰:

Article 11. Instruccions prèvies: Cada servei de salut regularà el procediment adequat perquè, arribat al cas, es garanteixi el compliment de les instruccions prèvies de cada persona, que han de constar sempre per escrit.

Les instruccions prèvies podran revocar-se lliurement en qualsevol moment deixant-ne constància per escrit.

Amb la finalitat d'assegurar l'eficàcia en tot el territori nacional de les instruccions prèvies manifestades pels pacients i formalitzades d'acord amb allò que disposa la legislació de les diferents Comunitats Autònomes, s'ha creat per part del Ministeri de Sanitat i Consum el Registre nacional d'instruccions prèvies. A nivell català, per la seva banda, està el corresponent Registre de Documents de Voluntats Anticipades¹¹.

Paper de la infermera

La infermera haurà de prendre part activa en la promoció de les voluntats anticipades.

Per això, en la pràctica quotidiana i en situacions especials, donarà suport a les persones en la presa de decisions sobre futurs tractaments, cures i, d'una manera especial, sobre els tractaments relacionats amb el manteniment artificial de la vida.

Així mateix, no es pot oblidar el seu paper d'*advocacy*¹². El *Codi d'Ètica per a les infermeres* del CIE¹³ ens diu al respecte, a l'article 2.7: "Les infermeres són defensores dels drets dels pacients i mantenen una cultura de la pràctica que promou un comportament ètic i diàleg obert".

En l'exercici d'aquest rol, la infermera ajudarà a redactar documents de voluntats anticipades i farà tot el possible per a respectar, i fer que es respectin, les preferències de la persona.

Responsabilitats de les infermeres

a) La formació personal

- Conèixer la deontologia i la legislació vigent sobre el DVA.
- Saber quin és el procés d'elaboració i posterior registre d'un DVA.
- Estudiar les implicacions clíniques, ètiques i jurídiques que es plantegen en el tram final de la vida.
- Formar-se en habilitats comunicatives per conversar amb la persona sobre els aspectes relacionats amb la malaltia i la mort.

b) El suport a la persona¹⁴

En el procés de realització d'un DVA:

- Assegurar-se que la persona coneix la importància que té el DVA en cas que ella mateixa, pel seu estat de salut, no pugui prendre decisions.

- Oferir col·laboració a la persona que decideix redactar un document, donant informació sobre els estats de salut previsibles, alternatives i riscos, abstenint-se, en tot moment, de condicionar o coaccionar les decisions de la persona.
- Donar informació sobre els continguts que poden figurar en el DVA, dels quals segons la llei, encara que hi constin, no es podran respectar perquè van en contra de la legislació vigent o de la bona praxi clínica.
- Valorar la capacitat de la persona que realitza un DVA per adonar-se si ha comprès bé la informació i actua lliurement, sense cap tipus de coacció, i és capaç de comprendre adequadament les conseqüències associades a la signatura d'un DVA.
- Assegurar-se que el DVA expressa realment els sentiments i les emocions de la persona davant la decisió que està prenent.
- Explicar en què consisteix la figura del representant legal i facilitar que el representant pugui estar present en el procés d'elaboració del DVA.
- Informar la persona sobre la conveniència que la família o les persones vinculades tinguin coneixement que s'ha fet un DVA per poder compartir decisions.
- Assegurar-se que el DVA s'inclogui a la història clínica, amb un distintiu o alarma ben visible, perquè tot l'equip assistencial estigui assabentat de l'existència d'aquest document.
- Comprovar si la persona coneix la possibilitat d'inscriure el DVA al registre del Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya.
- Comunicar a la persona que té la possibilitat de renovar, modificar o anular el document en qualsevol moment.
- Recordar a la persona que ha de demanar l'acceptació del representant, si aquest no n'ha estat informat i no ha participat en el procés d'elaboració del DVA.

Després de la realització d'un DVA:

- Ajudar la persona a registrar el DVA.
- Respectar les instruccions que la persona ha deixat escrites en el seu DVA.
- Assegurar-se que la resta de professionals respecta les decisions incloses en el document.
- Ajudar la persona a renovar o modificar el DVA.
- Conèixer el representant legal que la persona ha designat com a interlocutor vàlid.

El document de voluntats anticipades i la prestació d'ajut a morir

La Llei Orgànica 3/2021, de regulació de l'eutanàsia¹⁵, regula el que anomena “prestació d'ajuda per morir” (PRAM), que defineix com l'acció derivada de proporcionar els mitjans necessaris a una persona que compleix els requisits que preveu aquesta Llei i que ha manifestat el seu desig de morir.”

La PRAM es pot demanar en dues modalitats:

Eutanàsia: “L’administració directa al pacient d’una substància per part del professional sanitari competent.”

Suïcidi assistit: “La prescripció o el subministrament al pacient per part del professional sanitari d’una substància, de manera que se la pugui autoadministrar, per causar la seva pròpia mort.”

Així mateix, la Llei contempla al seu article 5.2 que aquesta prestació quedi recollida al DVA quan la persona malalta “hagi subscrit anteriorment un document d’instruccions prèvies, testament vital, voluntats anticipades o documents equivalents reconeguts legalment,..., es pot facilitar la prestació d’ajuda per morir de conformitat amb el que disposi el document esmentat. En el cas d’haver nomenat un representant en aquest document és l’interlocutor vàlid per al metge responsable.”

Segueix dient al seu article 6, apartat 4: “La sol·licitud de prestació d’ajuda per morir la pot presentar al metge responsable una altra persona major d’edat i plenament capaç, i l’ha d’acompanyar del document d’instruccions prèvies, testament vital, voluntats anticipades o documents equivalents reconeguts legalment, subscrits prèviament pel pacient. En cas que no hi hagi cap persona que pugui presentar la sol·licitud en nom del pacient, el metge que el tracta pot presentar la sol·licitud d’eutanàsia. En aquest cas, el metge que el tracta està legitimat per sol·licitar i obtenir l’accés al document d’instruccions prèvies, voluntats anticipades o documents equivalents a través de les persones designades per l’autoritat sanitària de la comunitat autònoma corresponent o pel Ministeri de Sanitat, de conformitat amb la lletra d) del punt 1 de l’article 4 del Reial decret 124/2007, de 2 de febrer, pel qual es regula el Registre nacional d’instruccions prèvies i el corresponent fitxer automatitzat de dades de caràcter personal”.

En cas de ser la infermera qui té coneixement de l’existència d’aquest document, amb aquesta sol·licitud i que la persona malalta no ho pugui expressar per si mateixa ni per mitjà dels seus familiars o propparents, serà ella qui ho haurà de comunicar al metge responsable, enregistrant-ho a la història clínica.

Models de Document de Voluntats Anticipades

- **Generalitat de Catalunya:**
https://canalsalut.gencat.cat/web/.content/A-Z/V/voluntats_anticipades/documents/model_orientatiu_cat.pdf
- **Observatori de Bioètica i dret:**
<http://www.bioeticayderecho.ub.edu/ca/document-sobre-les-voluntats-anticipades>
- **Associació Dret a Morir Dignament:**
<https://derechoamorir.org/testamento-vital/>
- **Església catòlica:** <https://www.conferenciaepiscopal.es/nuevo-testamento-vital-cee/>

- **Testimonis de Jehovà:** <https://wol.jw.org/ssp/wol/d/r388/lp-lse/1102017532>

Bibliografia

¹ Siurana JC, Voluntades anticipadas. Una alternativa a la muerte solitaria. Madrid: Trotta, 2005.

² En la dècada dels anys setanta va aparèixer als Estats Units el *living will*, que nosaltres vàrem traduir per “testament vital”. Tanmateix, aquesta terminologia inicial cada cop menys usada ha trobat expressions més reeixides com ara voluntats anticipades. També es parla de directrius anticipades, instruccions prèvies, voluntats vitals anticipades, planificacions vitals anticipades.

³ Siurana JC, op.cit., p.37.

⁴ Comisión Nacional para la Protección de los Sujetos Humanos de Investigación Biomédica y del Comportamiento. Informe Belmont. Principios y guías éticos para la protección de los sujetos humanos de investigación.[Internet]. Barcelona: Observatori de Bioètica i Dret, 1978. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <http://www.bioeticayderecho.ub.edu/archivos/norm/InformeBelmont.pdf>

⁵ Consejo Internacional de Enfermeras. Pacientes informados. Declaración de posición [Internet]. Geneva: Consejo Internacional de Enfermeras, 2003. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: https://www.icn.ch/sites/default/files/inline-files/E06_Pacientes_informados-Sp.pdf

⁶ Consejo Internacional de Enfermeras. Código de ética del CIE para las enfermeras [Internet]. 2021 [citad 14 d'abril de 2022]; 32 p. Disponible a: https://www.icn.ch/system/files/2021-10/ICN_Code-of-Ethics_SP_WEB.pdf

⁷ Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya. Codi d'ètica de les infermeres i infermers de Catalunya [Internet]. Barcelona: Consell de Col·legis d'Infermeres i Infermers de Catalunya; 2013 [citad 14 d'abril de 2022]. 48 p. Disponible a: <http://www.consellinfermeres.cat/wp-content/uploads/2016/12/2013-Codi-d'Ètica-de-les-infermeres-i-infermers-de-Catalunya..pdf>

⁸ Consell d'Europa. Conveni europeu sobre drets humans i biomedicina. Conveni per a la protecció dels drets humans i la dignitat de l'ésser humà en relació a les aplicacions de la biologia i la medicina [Internet]. 1996 [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://www.studocu.com/ca-es/document/universitat-de-vic/etica-i-legislacio-professional/conveni-europeu-sobre-drets-humans-i-biomedicina/14877026>

⁹ Parlament de Catalunya. Llei 21/2000, de 29 de desembre, sobre els drets d'informació concernent la salut i l'autonomia del pacient, i la documentació clínica. Text consolidat [Internet]. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2011. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://www.parlament.cat/document/nom/TL%2012Con.pdf>

¹⁰ Ley 41/2002, de 14 de noviembre, básica reguladora de la autonomía del paciente y de derechos y obligaciones en materia de información y documentación clínica [Internet]. Boletín Oficial del Estado, núm. 274 (15 novembre de 2002). [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2002-22188>

¹¹ Gencat. Registre de voluntats anticipades [Internet]. [citad 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://web.gencat.cat/ca/tramits/tramits-temes/Inscripcio-al-Registre-de-voluntats-anticipades>

¹² El Codi d'Ètica per les infermeres del CIE ho defineix com segueix:

“Abogar/defender: Apoyar activamente un derecho o una buena causa; apoyar a otros a hablar por sí mismos o en nombre de otros que no pueden hablar por sí mismos. La labor de defensa

se lleva a cabo en última instancia con el consentimiento de la persona en cuestión.”

Consejo Internacional de Enfermeras. Código de ética del CIE para las enfermeras [Internet]. 2021 [citat 14 d'abril de 2022]; 32 p. Disponible a: https://www.icn.ch/system/files/2021-10/ICN_Code-of-Ethics_SP_WEB.pdf

¹³ Consejo Internacional de Enfermeras. Código de ética del CIE para las enfermeras [Internet]. 2021 [citat 14 d'abril de 2022]; 32 p. Disponible a: https://www.icn.ch/system/files/2021-10/ICN_Code-of-Ethics_SP_WEB.pdf

¹⁴ Generalitat de Catalunya. Departament de Salut. Compartint les decisions sanitàries. Informació per als professionals sobre el document de voluntats anticipades. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Salut, 2006.

¹⁵ Llei orgànica 3/2021, de 24 de març, de regulació de l'eutanàsia [Internet]. Boletín Oficial del Estado, núm. 72 (25 de març de 2021) [citat 14 d'abril de 2022]. Disponible a: https://www.boe.es/boe_catalan/dias/2021/03/25/pdfs/BOE-A-2021-4628-C.pdf

Bibliografia complementària

- Sedano E, Busquets JM, Busquet-Bou E, La guía sobre el documento de voluntades anticipadas (DVA) del Departamento de Sanidad y Seguridad Social de la Generalitat de Catalunya [Internet]. Revista Calidad Asistencial. 2001;16:417-423. [citat 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <https://www.elsevier.es/index.php?p=revista&pRevista=pdf-simple&pii=S1134282X01774428&r=256>

- Observatori de Bioètica i Dret. Document sobre les voluntats anticipades [Internet]. Barcelona: Observatori de Bioètica i Dret, 2001. [citat 14 d'abril de 2022]. Disponible a: <http://www.publicacions.ub.edu/refs/observatoriBioEticaDret/documents/07907.pdf>

- Gomez Rubí JA, Directrices anticipadas: La última oportunidad para ejercer la autonomía. Jano. 2001;1377: 70-71.

- Canadian Nurses Association. Advances directives: the nurse's role. Ethics in practice. Canadian Registered Nurses [Internet]. Ottawa: Canadian Nurses Association, 2008. [citat 14 d'abril de 2022]. Disponible a: http://www.cna-nurses.ca/pages/ethics/ethics%in%20practice/advance_directives.htm

- Generalitat de Catalunya. Departament de Sanitat i Seguretat Social. Consideracions sobre el document de voluntats anticipades [Internet]. Barcelona: Departament de Sanitat i Seguretat Social. Generalitat de Catalunya, 2002.[citat 14 d'abril de 2022]. Disponible a: https://canalsalut.gencat.cat/web/.content/_Sistema_de_salut/CBC/recursos/documents_temati_ca/voluntats1.pdf

- Simon P, Barrio IM, ¿Quién decidirá por mí?. Madrid: Triacastela, 2004.

- Siurana JC, *Voluntades anticipadas. Una alternativa a la muerte solitaria*. Madrid: Trotta, 2005.